

ĐURO ARNOLD (1781-1848) U KRUGU SVOJIH SLAVONSKO-VOJVOĐANSKIH SUVREMENIKA

ZDRAVKO BLAŽEKOVIĆ

Muzikološki zavod Muzičke akademije,
Gundulićeva 6, 41000 Zagreb

UDK: 78.071.1:7.035(4)

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 12. 5. 1980.

Prihvaćeno: 26. 5. 1980.

Djelatnost subotičkog skladatelja Đure Arnolda prvi je kod nas istraživao i cjelovitije prikazao Albe Vidaković.¹ Stariji autori spominju ga tek usputno, dok noviji svoje radove zasnivaju većinom na Vidakovićevim istraživanjima.² To je razlog da su faktografski podaci koje o Đuri Arnoldu donosi Vidaković ostali do danas gotovo jedini što smo ih uspjeli saznati. Njegove kompozicije pale su u zaborav po raznim arhivima i knjižnicama. Za mnoge tek znamo da su postojale, no gdje su danas, ostaje nepoznanica. Zbog toga otkriće nekoliko njegovih djela u arhivima Osijeka i Subotice³ unosi nešto više svjetla u naše znanje o Arnoldovu stvaralaštvu i njegovu muzičkom jeziku.

Cilj je ovog rada prezentirati najnovije rezultate istraživanja Arnoldova stvaralaštva i dati osnovne informacije o novopronađenim djelima.

¹ Albe Vidaković, Đuro Arnold, *Sv. Cecilija*, 1937, 3, 77—79, i 4, 108—112; Isti, Nekoliko nepoznatih dokumenata o glazbeniku Đuri Arnoldu, *Sv. Cecilija*, 1940, 3, 55—57. S obzirom na ovaj vrlo iscrpan prikaz Arnoldova djelovanja i života, u svom radu iznosim samo najznačajnije točke njegova djelovanja, tek da bi se dobio jasniji okvir u kojem je djelovao.

² Usp. bibliografiju na kraju ovoga rada na str. 79—80.

³ U okviru znanstvenoistraživačkog projekta Muzikološkog zavoda Muzičke akademije sredili su prof. Ladislav Šaban i autor ovog rada u 1978. i 1979. godini nekoliko zbirki muzikalija u Osijeku. Tom je prilikom na koru crkve sv. Mihaela Arkandela nađen Arnoldov *Dialogus Sacer*, ofertorij za šest vokalnih solista, orkestar i orgulje, dok je u knjižnici franjevačkog samostana zatečen rukopis *Četiri mađarska plesa* za klavir. U nastavku istraživanja pronašao je autor članka na koru subotičke katedrale u značajnom fondu još neredenih muzikalija: Arnoldov *Pucse moj* za 2 klarineta, 2 roga i trombon, *Graduale Solenne de Communi Confessore* za sole, orkestar i orgulje, te pojedine dionice za *Oratio pro Rege Hungariae Apostolico* i *Offertorium Pastoralle*.

Za mogućnost uvida u fond muzikalija subotičke katedrale zahvaljujem s. Mirjam Pančić.

Podaci o životu i radu Đure Arnolda prije njegova dolaska u Suboticu vrlo su oskudni. Zna se tek toliko da je rođen u Taksonyu, u peštanskoj županiji, 5. lipnja 1781. godine. Otac mu Josip Arnold (1751-1796) potječe iz austrijskog mjesta Prinzensdorfa. Tražeći zaposlenje kao orguljaš, selio se najprije u Paks, gdje se oženio Katarinom Böhm, a potom u peštansku županiju, prvo u Taksony, a potom u vrlo poznato mađarsko proštenište Hajós.

Za vrijeme biskupovanja Ladisiava Kolonića (1736-1817) Đuro Arnold živio je na njegovu dvoru u Velikom Varadinu, nekada značajnom muzičkom centru.⁴ Ondje su kod nadbiskupa Adama Patačića (1717-1784), jednog od Kolonićevih prethodnika, djelovale ličnosti poput Michaela Haydna (1737-1806) i Karla Dittersa von Dittersdorfa (1739-1799). Rad tako značajnih ličnosti sigurno nije ostao bez traga ni nakon njihova odlaska, pa je za pretpostaviti da je Đuro Arnold došao u muzički veoma razvijenu sredinu. Sudjelujući u priredbama prigodom raznih svečanosti, on je produbljivao muzičko znanje stečeno uz oca orguljaša. Kada je Kolonić 1787. godine postao nadbiskupom u Kaloči, Arnold ga prati s njegovim dvorom i tamo nastavlja svoje muzičke nauke kod dirigenta i orguljaša Paula Pöhma. Godine 1800. iz Kaloče odlazi u Suboticu. Uz preporuku Paula Pöhma, u kojoj stoji da zna svirati orgulje, violinu, violončelo, duhačke instrumente, te ravnati zborom, bio je primljen na ispražnjeno mjesto *regensa chori* župne crkve sv. Terezije.

Odmah po dolasku započinje intenzivnu muzičku djelatnost: osniva mali orkestar, dirigira, komponira... Da bi uspio sakupiti što veći broj svirača za orkestar, okuplja subotičke mladiće i podučava ih glazbu. Tu je obuku dugi niz godina obavljao besplatno. Tek 1814. godine subotička gradska uprava dodijelila mu je za taj rad materijalnu pomoć, i od tada je podučavanje mladih postalo obaveza svakoga *regensa chori*. U toj praksi nalazi se začetak subotičkog muzičkog školstva. S tako osnovanim orkestrom održao je Arnold 1809. godine na paličkom jezeru koncert, koji se smatra prvim javnim koncertom u Subotici.⁵

Djelujući u bunjevačkoj sredini, Arnold je spoznao da hački Hrvati nemaju nijedne vlastite crkvene pjesmarice.⁶ Taj je nedostatak pokušao nadoknaditi vlastitim radom sistematski sakupljajući, već od prvih dana svoga boravka u Subotici, bunjevačke pjesme. Rezultat toga je tiskana pjesmarica objavljena 1819. godine u Osijeku u tiskari Martina Aloysija Divalda: *Pismenik illiti skupljenje pisama razliciti, za nediljne, svetcsane, i ostale dneve priko godine podobni, za vechju slavu Boxju,*

⁴ Ladislav Kolonić nosio je čast biskupa Velikog Varadina od 1781. do 1787.

⁵ Usp. Marta Kovač-Kenjereš, Đuro Arnold, *Pro Musica*, 92, 8—9.

⁶ Usp. A. Vidaković, Đuro Arnold, 110.

*i kreposti dushevne naroda illyricskoga ucsinjeno.*⁷ Pjesme iz te prve bunjevačke crkvene pjesmarice, koju je namijenio na »korist sveg Naroda Illyricskoga«⁸, vrlo brzo su se proširile ne samo Bačkom nego i Slavonijom i Srijemom, pa je mnoge od njih zbog velike prihvaćenosti u narodu pretiskao i Marijan Jaić (1795-1858) u svoj *Vinac bogoljubnih pisamah* 1827. godine.⁹

Oko godine 1826, ne znajući za već objavljene leksikone J. G. Walthera i E. L. Gerbera, Arnoid započinje sastavljati *Historisch-musikalisch-biographisches Tonkünstler Lexikon*, vjerujući da je to prvo djelo takve vrste u svijetu.¹⁰

Među subotičkim građanima uživao je velik ugled, pa ga je Gradsko vijeće Subotice 1826. godine izabralo za svog vijećnika, a nekoliko mjeseci pred smrt i za člana Mirovinskog savjeta.

Uz sav taj opsežni rad Đuro Arnold je sve do smrti (25. listopada 1848) veoma mnogo nastupao, i to ne samo u Subotici, nego je priređivao koncerte i po mjestima Slavonije, Vojvodine i južne Mađarske. Na tim putovanjima često su mu se znala pridružiti i njegova djeca: sin Friedrich, svirajući glasovir ili flautu, te kćerka Marija, sopranistica i pijanistica.

*
* *

Brojne obaveze nisu sprečavale Arnolda da tokom cijeloga života mnogo komponira, pišući većinom djela za zbor, orkestar i orgulje, namijenjena crkvenom muziciranju. Nastajanje tih djela bilo je uvjetovano njegovim položajem, jer se, djelujući kao dirigent pri župnoj crkvi sv. Terezije, morao brinuti za popunu repertoara.

Ipak nije zanemario ni područje svjetovne glazbe. Za dramu *Kemény Simon* svog suvremenika Karolya Kisfaludy¹¹ komponirao je muzičku pratnju, uz koju je djelo prikazano 1826. u Subotici, a iduće godine u Baji. Nažalost, od toga djela sačuvali su se samo fragmenti.¹² Zajedno

⁷ Danas poznati primjerci *Pismenika* nalaze se u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu (sign. IIE-8°-27), dijaćezanskoj knjižnici u Đakovu i franjevačkom samostanu u Subotici.

⁸ Đuro Arnold, *Pismenik*, »Pridgovor«, M. A. Divald, Osijek 1819.

⁹ Usp. Albe Vidaković, Đuro Arnold, 110.

¹⁰ Usp. *ibid.*, 111.

¹¹ Károly Kisfaludy (1788—1830) stekao je popularnost kod mađarske kazališne publike svojim dramama, igrokazima i komedijama. Uz to pisao je i pjesme i humorističke pripovijetke. Osnovao je i uređivao književni almanah *Aurora*, koji je imao značajnu ulogu u mađarskoj književnosti 19. stoljeća. Na isti je tekst skladao operu i József Ruzitska.

¹² Usp. članak »Đuro Arnold« u *Zenai lexikon*, Zenemukiado Vallabet, Budapest 1965, 1, i Marta Kovač-Kenjereš, *op. cit.*

s rođakom Josipom Heinischom napisao je (1832-1834) operu *Izbor kralja Matije*.¹³ Oba ova djela bila su vrlo popularna, i putujuće družine glumaca mnogo su ih izvodile u tadašnjoj južnoj Mađarskoj. Na tekst A. Schustera 1837. godine Arnold je dovršio melodramu *Gothard-ska vještica* i prvi put je prikazao u Debrecinu 21. veljače 1837.¹⁴

Uz ova djela napisao je niz zborova, uvertira i drugih svjetovnih kompozicija. Godine 1834. više mu se kompozicija izvodi u Budimu. Dne 23. ožujka izvedena mu je u kazalištu jedna uvertira za orkestar i dvije zvorske kompozicije, a 24. srpnja i nekoliko solo-pjesama, s kojima je doživio značajan uspjeh.¹⁵

Od ovih kompozicija, koliko je trenutačno poznato, do danas se sačuvalo malo.¹⁶ U knjižnici franjevačkog samostana u Osijeku nedavno sam pronašao (vidi bilj. 3) prijepis Arnoldova *Četiri mađarska plesa* za glasovir: u e-molu, g-molu, e-molu i F-duru.¹⁷ Takvi plesovi, zvani *verbunkosi*, bili su krajem 18. i početkom 19. stoljeća veoma popularni u Mađarskoj i udarili su pečat mađarskoj glazbi u razdoblju između 1780. i 1840. godine. Arnoldovi *verbunkosi* tipični su primjeri za ovu muzičku vrstu. Građeni su na principu kontrasta brzog i polaganog dijela, koji međusobno stoje u odnosu istoimeni dur-mol ili obrnuto. Oba dijela pisana su u 2/4 mjeri. Gornju dionicu u kojoj su česte figuracije i pasaže triola prate jednostavni akordički sklopovi u basu.

Iako *verbunkosi* danas izgledaju siromašne muzičke tvorevine, u svoje doba bili su tako dobro prihvaćeni da se u Mađarskoj, pa čak i u Beču, tiska cijeli niz zbirki i njihovih obrada. Najveća zbirka *Magyar Nóták Veszprém Vármegyéből*, tiskana između 1823. i 1832. godine, pod uredništvom Ignáca Ruzitscke, izašla je u 15 svezaka i obuhvaća 135 takvih djela. Među njima u svescima IX, X i XI pod brojevima 74, 75, 81 i 87 nalaze se Arnoldovi plesovi. Dva od njih preuzeo je mađarski kom-

¹³ Marta Kovač-Kenjereš, *op. cit.*; Emile Haraszti, *La Musique Hongroise*, Henri Laurens, Paris 1933, 110; Jean Vigué et Jean Gergely, *La Musique Hongroise*, Presses Universitaires de France, Paris 1959, 89; Bence Szabolcsi, *Geschichte der ungarischen Musik*, Corvina Verlag, Budapest 1964, 63.

¹⁴ Usp. *ibid.*

¹⁵ Usp. *ibid.*

¹⁶ *Archív hlavného mesta SSR Bratislavy* posjeduje u fondu »Cirkevny hudobny spolok v Bratislave« rukopis dionica 4 uvertire za orkestar Đure Arnolda (inv. j. č. 606 sign. č. 535). Zbog dugih administrativnih postupaka nije bilo moguće nabaviti mikrofilm tih djela prije dovršenja ovog rada.

¹⁷ Puni natpis naveden na naslovnoj strani rukopisa glasi: *Négy Magyar Tánczok Mellyeket Muzsikái Eszközre Készítette és Tettes Almási Rudics' Joseph Urnak á Szép Tudományok Kedvellőnek tisztelettel ajánlotta Arnold Györg — Szécsényi Joseph mpria.* (u prijevodu: Četiri mađarska plesa koja je priredio za glazbene potrebe i posvetio s poštovanjem gospodinu Rudiću Josipu vl. rukom. /vjerojatno vlasnik rukopisa/). Rukopis je u knjižnici franjevačkog samostana u Osijeku uveden pod signaturom: Fasc. II/26.

Duro Arnold (1781—1848)

17/28

Dialogus Sacer

son

Evangelium Jesu Cathedra, s. Petri

pro

Anniversario Electionis, et Intronisationis Romani

Pontificis Leonis 12ⁱ Coronationis

a vocibus

Sancti Evangelistam, Petrum et sacros Apostolos
representantibus.

Pieno Choro et solenni illustratum

per

Benignum Arnold & filios M. Mercurii
Ceterorum, Senatus fori, Prætorum, Chor. Regium,
et Musæi Maximiani, Capitiæ Orquestrarium.

(1826)

Revisum et Correctum.

17/28

Evangeliste

57/3

Monique Primo

And *Recitativo* *colla parte*
Evangelium In il - - - lo

Tempo ve - - nit Iesus Iesus in parvas (e)
da - re a - - phi lippi et in ton - -

gabat disci - - pulos suos at

il li di xorunt dicit e is

Iesus respondens ei non petrus

dixit respondens autem Ie - - sus
di - - xit ei - -

non non Tu es Petrus

filius Dei vi - - vi - - tu es et tu

Brasse solo

And.

Tempo

Evangelium

quem? quem dicunt ho- mi nes esse filium hominis

quem? quem dicunt esse esse filium hominis

quem dicunt homines esse filium hominis

autem quem me esse di- ci tis

Beatus es Simon Bar Jo- na quia La- - ro et sanguis non revellabit

Et pater meus Et pater meus qui in

Et ego dico quia La es

pozitor Bartay u svoju zbirku *30 Erdeti Magyar Zenedaraojá*, objavlje-
nu 1860. godine.¹⁸ U posljednjim godinama života, pogođen smrću supru-
ge 1844, Arnold prestaje skladati svjetovna djela i posvećuje pažnju
samo crkvenoj glazbi.

Među brojnim ofertorijima, himnama, misama i drugim crkvenim
kompozicijama Đure Arnolda Albe Vidaković ističe *Misu* u C-duru,
komponiranu neposredno pred smrt 1848. godine, za sole, mješoviti zbor,
orkestar i orgulje.¹⁹ Uz nju su interesantna i djela koja je pisao potak-
nut izborima rimskih papa. Za njegova života na papinskoj stolici iz-
mijenilo se pet crkvenih poglavara, a on je svakome od njih posvetio
poneko djelo. Godine 1814. poslao je na dar papi Piju VII. (papa 1800
—1823) *Veliki offertorium*, pisan na tekst *Matejeva evanđelja* i *Djela*
apostolskih.²⁰ Druga zgoda ukazala mu se prilikom ustoličenja pape
Leona XII. (papa 1823—1829), u čiju je čast skladao *Dialogus Sacer seu*
Evangelium Festi Cathedrae s. Petri. O posveti djela papi Piju VIII. (pa-
pa 1829—1830) govori jedino dokument kojim je 26. svibnja 1829. beč-
ki nuncij Ugo Pietro popratio zapečaćenu kutiju u kojoj se nalazio
Arnoldov muzički poklon. Nažalost, do danas je ostalo nepoznato koje
je to djelo bilo.²¹ Jednako se tako ne zna ni koje je djelo sadržavala
pošiljka slijedećem papi, Grguru XVI. (papa 1831—1846). Znamo jedi-
no za *Breve*, kojim se papa zahvaljuje Arnoldu za poslanu kompoziciju.
Posljednji papa ustoličen za Arnoldova života bio je papa Pio IX. (papa
1846—1878). Ne iznevjerivši tradiciju, njemu je Arnold posvetio *Offer-*
torium de Beata Virgine u e-molu za mješoviti zbor, orgulje i orkestar.²²

Među mnogobrojnim muzikalijama sačuvanima na koru subotičke ka-
tedrale (ranije župne crkve sv. Terezije u kojoj je djelovao Arnold),
od kojih mnoge potječu *Ex Rebus G. Arnold* i pisane su njegovim ruko-
pisom, našla su se tek četiri Arnoldova opusa. Od tih djela do sada je
bio poznat *Offertorium Pastoralle für 1 Singstimme, 2 Violin, Viola, Cello*
et Basso, 2 Clarinett, 3 Horn, Flügelhorn et Organo. Od toga djela pro-
nađena je u Subotici (vidi bilj. 3) dionica orgulja u prijepisu Steibla
— jednog od Arnoldovih nasljednika. Kako se vidi iz ove dionice, dje-
lo je samo obrada hrvatske božićne pjesme *Veselje ti navišćujem*. Albe
Vidaković navodi da je Arnold ovu pjesmu »udesio za dvoglasni ženski
zbor sa kornet solom kao pastoralnom međuigrom, te uz pratnju gudač-
kih instrumenata i orgulja«. ²³ Kako se vidi s naslovne strane nađene
orguljske dionice, ova je udezbza za samo jedan glas. Različite Arnoldove
obrade ove pjesme svakako potvrđuju Vidakovićevu tvrdnju o njenoj
popularnosti, jednako kao i činjenica da je u subotičkoj crkvi sv. Te-

¹⁸ Usp. »Đuro Arnold« u *Zenai Lexikonu*.

¹⁹ Usp. A. Vidaković, Đuro Arnold, 112.

²⁰ Usp. *ibid.*, 108.

²¹ Usp. A. Vidaković, Nekoliko nepoznatih dokumenata, 57.

²² Usp. A. Vidaković, Đuro Arnold, 111—112.

²³ Usp. *ibid.*, 112.

rezije ostala živjeti u božićno vrijeme još dugi niz godina nakon Arnoldove smrti.

Iz prve godine Arnoldova djelovanja u Subotici potječe djelo namijenjeno obredu Velikog petka *Pucse moj ad Adorationem Crucis in Festo Parasceve*, skladano za sastav od 2 klarineta, 2 roga i trombon (pronađeno u Subotici, vidi bilj. 3). Do danas je sačuvan Arnoldov prijepis iz 1831. godine. Djelo se izvodilo u Subotici više puta iza Arnoldove smrti, jer su dionice vrlo istrošene, a na vrhu naslovne strane postoji kasniji pripis: *giltig* (!) (valjano), kojim je označeno da je djelo prikladno za izvedbu.

Od većih djela našla su se u Subotici dva: *Oratio pro Rege Hungariae Apostolico* i *Graduale Solenne de Communi Confessore* (vidi bilj. 3). Dok je od prvoga pronađen samo kasniji prijepis (vjerojatno Steiblov) dionica klarineta 1 i 2, što je ponovo dokaz o izvođenju ovoga djela nakon Arnoldove smrti, drugo djelo je kompletno.²⁴ Na naslovnoj strani Arnold je zapisao godinu 1830, kada je djelo nastalo, i posvetu pečujskom biskupu: *Exc(ellentissimo) Ep(isco)po 5-Eccles(iensi)*.²⁵ Uz autografe dionica nalazi se i dionica orgulja s potpuno izrađenim generalbasom, koja potječe od Steibla. Ova dionica, kao i naknadni pripis na vrhu naslovne strane: *sehr anwendbar* (vrlo primjenjivo), znak je da se djelo i kasnije izvodilo u subotičkoj katedrali. Vjerodostojnost djela potvrđuje bilješka samog autora na naslovnoj strani: *V(idi) et cor(rexi)*.

Graduale Solenne pisan je za četiri vokalna solista (sopran, alt, tenor i bas), dvije violine, violu, violončelo, kontrabas, flautu, 2 oboe, 2 klarineta, 2 fagota, 2 roga, trubu, trombon, timpane i orgulje. Sam je kompozitor, boreći se vjerojatno s teškoćama oko nalaženja potrebnog broja svirača za orkestar, za slučaj da nema na raspolaganju 2 oboe, 2 klarineta i 2 trube, napisao tri pomoćne dionice za dvije oboe i klarino, koje zamjenjuju svih onih šest instrumenata, i na to upozorio u posebnoj *Notti* ubilježenoj na posljednjoj strani dionice prve violine.²⁶

Za tekstovnu podlogu Arnold je uzeo 13. i 3. stih iz 91. psalma i jedan redak iz poslanice sv. Jakova (Jak. 1,12) po *Vulgati*:

²⁴ Puni zapis na naslovnoj strani glasi: *Graduale Solenne de Communi Confessore a Soprano, Alto, Tenore, Basso, Violinis, Clarinetis, Flauto, Obois, Fagotto, Cornuis, Clarinis, Viola, Organo, Cello & Tympanis. Authore Georgio Arnold Chori Regente.*

²⁵ *Quinque ecclesiae* ili *ad quinque basilicas* bilo je od 9. stoljeća ime Pečuha. U Pečuhu je između 1828. i 1838. biskup bio Ignjat Szepeszy.

²⁶ Bilješka u potpunosti glasi: *Im Falle nicht 2 Oboen, 2 Clarinetten auf einmahl besetzt werden können, so auch bey Abgang 2 Clarinen so können statt jenen 6 Stimmen, die Nothstimmen genommen, mit welchen 3 Stimmen alle 6 eingebracht sind. — Author.* (U slučaju kad se ne raspolaže najednom s 2 oboe i 2 klarineta, kao i kad nedostaju 2 klarina (trompete), mogu se umjesto ovih 6 dionica upotrijebiti pomoćne, koje 3 nadomještaju svih šest. — Autor.).

- (Ps. 91,13) Justus, ut palma florebit,
sicut cedrus Libani multiplicabitur.
- (Ps. 91,3) Ad annuntiandum mane misericordiam tuam,
et veritatem tuam per noctem.²⁷
- (Jak. 1,12) Beatus vir qui suffert tentationem
quoniam cum probatus fuerit
accipi et coronam vita.²⁸

Formalno *Graduale Solenne* ima četiri podjednako velika dijela i svojom strukturom prati organizaciju teksta. Prva dva dijela (taktovi 1—22 i 23—49), komponirana svaki na po jedan stih *Psalma*, pisana su u g-molu. Kao kontrast njima stoji treći dio (taktovi 50—70), na tekst poslanice sv. Jakova, pisan u G-duru. Time je Arnold postigao gradaciju kompozicije, čiji je vrhunac u završnom dijelu na tekst *Alleluja* (taktovi 71—88).

Mnogo je opsežnije i uspjelije djelo prije spomenuti *Dialogus Sacer* (nedavno pronađen u Osijeku, vidi bilj. 3). Već je Albe Vidaković pretpostavljao da je to značajniji Arnoldov opus,²⁹ ali mu nikada nije uspio ući u trag, iako ga je tražio čak i po vatikanskim arhivima. Zbog nje ga posegnuo je u Vatikanskoj biblioteci i za »katalogom muzičkih manuskripata i prekopao svih šest svezaka, koliko ih u svemu ima, ali o Arnoldu nigdje ni traga«. ³⁰ Djelo se ipak nije izgubilo i slučajno je nađeno prilikom sređivanja glazbenog fonda župne crkve sv. Mihaela Arkandela u Tvrdi u Osijeku. Dugi niz godina u ovoj je crkvi postojala praksa izvođenja većih muzičkih djela, a 1850. godine pri njoj je osnovan *Esseger-Kirchen-Musik-Verein* (1850—1862). Iz zbirke ovoga društva potječe i Arnoldov rad, što se vidi po žigu koji nose sve dionice i po signaturi E 6.³¹

²⁷ Pravednik će cvjetati kao palma:
kao cedar libanonski rast će.

Naviještati jutrom milosrđe tvoje:
i istinu tvoju noću.

Prijevod prema: *Psalmi Davidovi*, preveo i protumačio o. Petar Vlašić, Dubrovnik 1924, 3, 172—173.

²⁸ Blago čovjeku koji trpi kušnju:

prokušan primit će vijenac života.

Za prijevod zahvaljujem o. Bonaventuri Dudi.

²⁹ Usp. A. Vidaković, Đuro Arnold, 110.

³⁰ Albe Vidaković, Nekoliko nepoznatih dokumenata, 57.

³¹ Prilikom sređivanja muzikalija koje su pripadale društvu nađen je originalni inventar muzikalija, koji je sastavio dirigent i utemeljitelj društva Johann Nepomuk Hummel (1820—1896). Tu u grupi *Offertorien* pod brojem 6 nalazimo uvršteno i Arnoldovo djelo. Na samom početku popisa stoji za-

Veze Arnolda s Osijekom nisu bile beznačajne. Godine 1819. izdao je u tiskari Martina Aloysija Divalda svoj *Pismenik*, zbog čega je u toku tiskanja sigurno navraćao tamo više puta. Kako navodi Albe Vidaković, Arnold je u Subotici razvio bogatu koncertantnu djelatnost, a »pozivali (su ga) i u druga mjesta, gdje bi na koncertima ravnao kojim zborom ili orkestrom. Tako je više puta bio u Kaloči, Segedinu, Đakovu, a najčešće u Pečuhu«. ³² Vjerojatno je da se na tim putovanjima susreo i s J. N. Hummelom, koji je rođen u Kaloči. ³³ Godine 1845. J. N. Hummel je došao u Osijek i tu započeo svoje djelovanje kao gradski učitelj i organist župne crkve u Tvrdi. Osnovavši nešto kasnije *Musik-Verein*, sigurno je uvijek bio okrenut traženju novih kompozicija za koncertantne potrebe. Tako se vjerojatno sjetio i Arnoldova djela, koje je možda imao otprije, a možda ga nabavio za neku konkretnu izvedbu. *Dialogus Sacer* je u Osijeku vjerojatno i izvođen, jer u dionici soprana nalazimo naknadno ubilježene korekture. Te izvedbe, čini se, ipak nisu bile s kompletnim sastavom za koji je djelo pisano, jer su u nekim dionicama ostale pogreške, kao na primjer krivo ubilježen broj taktova ili pauza.

Kompletan natpis na naslovnoj strani rukopisa nađenog u Osijeku glasi: *Dialogus Sacer seu Evangelium Festi Cathedrae s. Petri pro Aniversario Electionis, et Coronationis Romani Pontificis Leonis 12i Concinitum a vocibus Jesum, Evangelistam, Petrum et Caeteros Apostolos repraesentantibus Pleno Choro et Solenni illustratum per Georgium Arnold L. R. Cittis M. Theresiopolis Exterioris Senatus Commembrum, Civem Chori Regentem et Aurei Numismatis Papalis Proprietarium. 1825.* Naknadno je pripisano istim rukopisom *Revisum et Correctum*. Prema naslovu sada možemo s više sigurnosti označiti 1825. kao godinu nastanka djela, a ne 1823, kako se mislilo do sada. ³⁴ Nije vjerojatno da ta godina označava vrijeme nastanka prijepisa djela, jer *Offertorium* nije pisan za samo ustoličenje pape, koje je bilo 1823. godine, već *pro Aniversario Electionis et Coronationis* (za godišnjicu izbora i ustoličenja). Iz dokumenata koje je objavio Albe Vidaković vidimo da je Arnold djelo slao papi preko bečkog nuncija Petra Ostinija, čije popratno pismo nosi nadnevak 23. prosinca 1825. ³⁵ Teško je vjerovati da bi Arnold djelo pisano za papu čuvao dvije godine prije nego bi ga njemu poslao.

pis: *Gegründet durch Beiträge und einige Musikalien von J. N. Hummel*, po čemu pretpostavljam da je *Dialogus Sacer* prvotno posjedovao Hummel, a kasnije ga iz svoje biblioteke poklonio *Musik-Vereinu*. Sada se rukopis nalazi pod signaturom: Fasc. VI/57.

³² A. Vidaković, Đuro Arnold, 112.

³³ Usp. Marija Malbaša, Glazbeni život u Osijeku, *Osječki zbornik*, IX—X, Osijek 1965, 178.

³⁴ Usp. članak »Đuro Arnold« u: *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1, Zagreb 1971, 71.

³⁵ A. Vidaković, Nekoliko nepoznatih dokumenata, 56.

Ubrzo nakon ove pošiljke, svega dva mjeseca kasnije, 22. veljače 1826, Arnoldu je stigao papinski *Breve* i zlatni orden za zasluge, u zahvalu za djelo. Kako vidimo iz natpisa na naslovnoj strani, Arnold je u času nastanka prijepisa djela već bio posjednik papinske zlatne medalje (aurei numismatis), koju je dobio tek 1826, pa time otpada mogućnost da je ovaj prijepis iz 1825. godine. Uspoređujući rukopis s drugim izvorima iz Arnoldove ostavštine, zaključujem da se radi o autografu.

Dialogus Sacer pisan je za tenor i bas solo, četveroglasni zbor, dvije violine, violu, violončelo, kontrabas, flautu, 2 oboe, 2 klarineta, 2 fagota, 2 roga, 2 trube, 2 trombona, timpane i orgulje.

Pri pisanju ovoga djela Arnold je sigurno pomišljao na nakanu za koju ga komponira i zbog toga se trudio da napiše veće i značajnije ostvarenje. Za tekst je uzet odlomak iz Matejeva evanđelja (glava 16, redak 13—20), koji govori o Kristovu postavljenju Petra za svog namjesnika. Time je Arnold ovu skladbu sadržajno povezao s namjerom za koju je komponirana. Tekst je bio pogodan kao podloga muzičkom djelu jer je već pisan u obliku dijaloga između Evanđelista, Krista, Petra i apostola, a uz to ga je kompozitor neznatno prilagodio svojim zamislima. Pišući djelo, Arnold je prvenstveno polazio od teksta, podređujući mu sva muzička sredstva. Nakon 19 taktova instrumentalnog uvoda slijedi prvi dio (taktovi 20—46), u kojem se odvija radnja. Drugi dio (taktovi 47—97) usredotočen je na Petrovu rečenicu *Tu es Christus, filius Dei vivi*,³⁶ koja je centralna točka cijelog ofertorija. Nakon što je Petar dva puta eksponira, preuzimaju je učenici i do kraja kompozicije donose čak sedam puta, uvijek s vrlo transparentnom orkestracijom (dva puta čak bez gudača), što pokazuje skladateljevu želju za isticanjem ove misli. Nakon odlomka u kojem Krist postavlja Petra na čelo crkve (taktovi 97—123) slijedi završni dio (taktovi 133—157), u kojem Arnold postiže vrhunac kompozicije uvođenjem *Tempa con motto* i upotrebom orkestra *tutti*. Iako je rečenica *Et tibi dabo Claves regni Coelorum, et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in Coelis, quodcunque solveris super terram erit solutum in Coelis*,³⁷ koju izriče Krist, karakteristična za namjenu djela, Arnold joj u svim ostalim glasovima suprostavlja rečenicu *Tu es Christus, filius Dei vivi*. Riječ *filius* posebno je istaknuta izrazitim motivom koji se uz nju stalno pojavljuje u nekoj od instrumentalnih dionica (usp. primjer 1 na str. 75).

Već u samom uvodnom, isključivo instrumentalnom dijelu, taj je motiv centralni element, čime je anticipirana muzička građa cijelog djela.

³⁶ »Ti si Krist, Sin Boga živoga!« Prijevod prema: *Biblija — Novi zavjet*, Stvarnost, Zagreb 1968, 15.

³⁷ »Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebesima, a što god razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima.« Prijevod kao bilj. 36.

Jednako tako ovim motivom djelo i završava. Po svemu tome vidimo da je kompozitor gore navedenu rečenicu želio posebno naglasiti.

Da bi samu radnju što bolje artikulirao, Arnold često mijenja tempo i dinamiku. Cijelo djelo oscilira između tempa *Andante* i *Adagio*. Zanimljivo je da su svi važniji dijelovi teksta pisani u tempu *Adagio* i orkestrirani vrlo prozračno, u piano dinamicima, a time je postignuta izražajnost teksta. Odlomci u tempu *Andante* imaju gušću orkestraciju i u njima prevladava forte dinamika.

Posebno značajne riječi istaknute su na razne načine. Možda je najizrazitiji način naglašavanja akordima orkestra *tutti* u forte dinamicima, nakon čega slijedi pauza svih dionica, koja stvara napetost. Za vrijeme pauze solist počinje izgovarati riječ ili rečenicu od većeg značenja. Nekada ponavlja riječi proširujući opseg unutar kojeg se kreće melodijska linija, (usp. primjer 2 na str. 75), a ponekad ih naglašava dužim notnim vrijednostima nakon kojih slijedi veliki silazni skok, što izaziva snažan dojam (usp. primjer 3 na str. 76).

Posebno je interesantna ilustracija teksta melizmima. Riječ *discipulos* (učenici) Arnold obilježava melizmom od 12 tonova, kojim želi simbolizirati 12 apostola (usp. primjer 4 na str. 76).

Riječi *in illo tempore* (u ono vrijeme), kojima započinje dionica evanđelista Arnold je zaodjenuo bogatim melizmom (usp. primjer 5 na str. 76).

Jednako tako, želeći vjerojatno prikazati nebesko prostranstvo, skladatelj dodjeljuje opsežan melizam i Kristu uz riječ *Coelis* (usp. primjer 6 na str. 76).

Zakružnost djela Arnold je postigao anticipacijom muzičkog materijala cijelog ofertorija u prvih 19 taktova instrumentalnog uvoda i rekapitulacijom glavnog motiva na samom završetku djela. Težište je postavljeno uz motiv koji se pojavljuje uz riječ *filius*, dok je sve gušćom orkestracijom ostvaren rast intenziteta.

Po glazbenim značajkama djelo stoji u odrednicama koje je postavljalo tada suvremeno muzičko stvaralaštvo. Iz danas sačuvanih muzikalijskih koje je nekada posjedovao Arnold vidimo da je poznavao muzičku literaturu svoga vremena. Za sugrađane je pripremao izvedbe skladbi Josepha Drexlera (1782—1852), Franza Josepha Haydna (1732—1809), Josepha Eyblera (1765—1846), Wolfganga Amadeusa Mozarta (1756—1791), Václava Pichla (1741—1805) i drugih, a tako stečena iskustva nije mogao mimoći u svom stvaralaštvu. Mnoga njihova djela zatečena su na koru subotičke katedrale upravo u Arnoldovu prijepisu, pa svakako treba postaviti pitanje iz kojih ih je izvora prepisivao. Sve su to skladatelji koji su djelovali po raznim gradovima Austrije i Ugarske, pa nije isključena mogućnost da je neke skladatelje Arnold i sam poznavao, stupajući s njima u kontakte kako bi mu ustupili svoja djela za izvedbe u crkvi. Zbog toga mu se — iako se, koliko danas znamo, krug njego-

va djelovanja zatvarao unutar gradova Vojvodine, Slavonije i istočne Madžarske — ne može predbaciti da mu je ostalo nepoznato glazbeno stvaralaštvo suvremenih mu skladatelja s mnogo šireg područja.

Nažalost, u ovom trenutku moguće je pobliže sagledati samo mali dio njegova opusa, no ipak se po poznatim naslovima vidi da je imao interesa za skladanje velikog broja tada popularnih glazbenih oblika. On ne piše, koliko je sada znano, simfonije, sonate ili gudačke kvartete, jer je jednom stranom stvaralački usmjeren položajem crkvenog glazbenika, dok je drugom ograničen slabom popularnošću i poteškoćama izvođenja tih glazbenih formi. No tada mnogo tražene i izvođene forme u Madžarskoj, Austriji, Hrvatskoj, Njemačkoj, kao što su melodrame, solo-pjesme, zborovi, uvertire, verbunkosi, nije mimoišao. Kada se poveća broj skladbi poznatih i po glazbenoj materiji, a ne samo po naslovu, bit će svakako lakše donijeti temeljitiji sud o njegovu djelu, a mogućnost pronalaženja njegovih skladbi u glazbenim arhivima vrlo širokog područja od Budimpešte do Zagreba nikako ne treba isključiti.

Janko Barlè navodi 1937. godine³⁸ da je u arhivu zagrebačke prvolatne crkve postojao Arnoldov *Te Deum Solenne* iz 1815. godine, posvećen Aleksandru Alagoviću (1760—1837), kasnije zagrebačkom biskupu.³⁹ Te je godine Aleksandar Alagović živio i djelovao u Budimpešti, budući da je 1810. postao naslovni biskup rožonski i pridijeljen je Kraljevskom namjesničkom vijeću.⁴⁰ Za koju je priliku Đuro Arnold pisao ovaj *Te Deum*, u ovom trenu nije poznato, no vrlo je moguće da se, koncertirajući, na nekom putovanju susreo i upoznao s Alagovićem, jer dobro je poznato koliko se upravo on zalagao za njegovanje glazbe kada je kasnije došao u Zagreb. Za mnoge je glazbene priredbe dao poticaj, a svakako velikih zasluga ima i za osnutak zagrebačkog *Musikvereina* 1827. godine, koji ga je 1831. počastio i naslovom protektora društva. Da li se slučajno upravo u vrijeme njegova biskupovanja priređuju spektakularne glazbene izvedbe, kao što je na primjer izvedba *Requiem*a Luigija Cherubinja povodom smrti ravnatelja *Musikvereina* grofa Josipa Sermagea 1833. godine u crkvi sv. Katarine, te cara i kralja Franje I. 1835. godine u zagrebačkoj katedrali, u kojima je sudjelovalo preko stotinu izvođača?⁴¹

³⁸ Janko Barlè, Svečani *Te Deum* Gjura Arnolda, *Sv. Cecilija*, 1937, 5, 149.

³⁹ U tornju zagrebačke katedrale, prema nekim usmenim informacijama, postoji navedeni fond muzikalija, u kojem je najvjerojatnije još uvijek pohranjeno Arnoldovo djelo, no uvid u njega nije mi bio omogućen.

⁴⁰ Usp. Ljudevit Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima od 1193. do 1924.*, 943—945, rukopis u knjižnici Arhiva Hrvatske u Zagrebu.

Dne 23. studenoga 1821. Aleksandar Alagović je imenovan zagrebačkim kanonikom, prepoštom i vranskim priorom. Namjesnikom banske časti i tajnim savjetnikom postao je 1829. godine, a 29. listopada 1829. i zagrebačkim biskupom, na koji je položaj instaliran 25. srpnja 1830.

⁴¹ Svakako najspektakularniju izvedbu organizirao je zagrebački *Musikverein* povodom Alagovićeve smrti na zadušnicama u katedrali Mozartovim *Requiemom*, u kojem je sudjelovalo oko 200 izvodilaca.

U prvim desetljećima 19. stoljeća Juraj Karlo Wisner Morgenstern (1783—1855) piše mnoge kompozicije za sole, odnosno zbor i orkestar,⁴² među kojima i brojne crkvene, koje su se u Zagrebu i izvodile. Zbog svega toga ne treba odbaciti mogućnost da se u nekoj prilici u Zagrebu izveo i Arnoldov *Te Deum*, koji je Alagović dolazeći ovamo vjerojatno donio s ostalim svojim muzikalijama. Te će pretpostavke moći potvrditi ili opovrći možda tek neka slučajna, zasad nepoznata bilješka.

•
• •

Sve nam to ocrtava ličnost interesantnoga glazbenika, koji je cijeli život proveo služeći »narodu Illyrijskomu u slobodno-Kraljevskoj Varoshi MARIA THERESIOPOLITANSKOJ«,⁴³ ali i mnogo šire, pa ga zbog toga moramo uvrstiti u krug malobrojnih glazbenika koji djeluju početkom 19. stoljeća između Save i Tise.

Među njima naročito je istaknut lik *Jakoba Haibela* (Graz 1762 — Đakovo 1826), nekada pjevača i glumca u trupi Emanuela Schikanedera (1751—1812) u Beču, za koju je komponirao desetak opereta i nekoliko baleta. On 1806. godine na poziv biskupa Antuna Mandića (biskup 1806—1815) dolazi u Đakovo zajedno sa suprugom Sofijom Weber, najmlađom sestrom Mozartove žene Constanze, koja je bila, kako navodi Kuhač, vrsna pjevačica.⁴⁴ Postavši *regensom chori* katedrale, odmah osniva katedralni zbor, kojega ranije u vrijeme biskupa Mateja Krtice (biskup 1773—1805) nije bilo, nego je samo mjesni učitelj orguljao na značajnijim misama.⁴⁵ Budući da nam je poznato da je Đuro Arnold priređujući koncerte navraćao i do Đakova,⁴⁶ teško je ne pretpostaviti da je to bilo baš u vrijeme kada je ondje boravio Jakob Haibel; ako ne drugom prigodom, ono prilikom tiskanja svog *Pismenika* 1819. godine u Osijeku. Tome u prilog govori i činjenica o postojanju sličnih interesa kod oba glazbenika: kao i Arnold, Haibel sakuplja hrvatske pučke

⁴² Dvije je i posvetio Aleksandru Alagoviću: *Solemne Messe für Sopran, Alt, Tenor, Bass, 2 Violinen, Flöte, 2 Clarinette, Fagot, 2 Hörner, 2 Trompeten, Pauken, Alt-violon, Contrabass und Orgel, i Cantate zur Feyer des hohen Namensfestes Seiner Excellenz des Bischofs A. v. Alagović*; usp. Anton Goglia, Juraj Karlo Wisner pl. Morgenstern, Sv. *Cecilija*, 1942, 1—2, 19 i 21. (Spomenimo da je Morgensternova misa skladana za gotovo jednak sastav kao Arnoldov *Dialogus Sacer i Graduale Solenne*.)

⁴³ Đuro Arnold, *Pismenik*, »Pridgovor«.

⁴⁴ Usp. Franjo Kuhač, Građa za *Biografski i muzikografski slovník*, fasc. »Tuđinci koji su nam pomagali u našem glazbenom radu«, 49. kartica, rukopis u Arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti; i natuknica »Petrus Jakob Heibel« u: *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, 2, Zagreb 1974, 60.

⁴⁵ Usp. Viktor Kučinić, Da li je Mozart u svojim skladbama upotrebljavao motive hrvatskih pjesama, Sv. *Cecilija*, 1940, 4—5, 89—90.

⁴⁶ Usp. bilj. 26.

popijevke.⁴⁷ Šteta je da je sudbina njegove rukopisne pjesmarice (za koju se zna da je postojala) danas nepoznata i da možemo tek pretpostaviti da je stradala u požaru đakovačke katedrale 1900. godine. Drugo područje na kojem se obojici podudaraju interesi jest skladanje, s obzirom na to da su bili na jednakim položajima koji su im nametali i zahtjeve za skladanjem istovrsnih kompozicija.

U Osijeku je glazbeni život početkom 19. stoljeća veoma intenzivan. Zbog podijeljenosti grada na Gornji, Tvrđu i Donji grad, nije ga moguće sagledati kao jedinstvenu cjelinu. Svaki dio ima svoju zasebnu župu, a time i svoga orguljaša. Uz to je u Tvrđi postojao franjevački samostan (gradnja je trajala od 1699. do 1719), u kojem je muziciranje dostiglo visok stupanj.

Organist *donjogradske župne crkve* je između 1789. i 1844. godine učitelj *Mirko Turany*,⁴⁸ za koga Kuhač kaže da je bio vrstan generalbasist i valjan glasovirač.⁴⁹ Uz to se bavio i podukom, pa su među ostalim od njega prvu glazbenu poduku dobili sin mu Dragutin (1805—1873) i Karlo Prandau (1793—1865), kasnije istaknuti glazbenici.⁵⁰

U *tvrđavskoj župnoj crkvi* sv. Mihaela Arkandela od 1820. djeluje orguljaš *Ivan Oberritter*, koga 1829. godine nasljeđuje sin Franz, ostavši ovdje sve do 1845. godine. Na koru župne crkve još se uvijek čuva više muzikalija na kojima je kao vlasnik potpisan Franz Oberritter.⁵¹ Među njima su i Eisenhoferove zbarske arije br. 1,⁵² na naslovnoj strani kojih nalazimo zapis »In Musik arrangirt und den deutschen Text unterlegt v. Franz Oberritter«. Ispod toga pripisano je »Im Jahr 1843 den 11ten Aprill Franz Oberritter, Stadt Organist in der Festung«. Njega je 1845. godine naslijedio Ivan Nepomuk Hummel.⁵³ Interesantno je da je Hummel na svjetskoj izložbi u Beču 1873. godine bio odlikovan »toga radi, što je izložio glasovir, koji je bio svojina Mozartova«.^{53a} Ako i posumnjamo u autentičnost spomenutog klavira teško se oteti pomisli na mogućnost da ga je Hummel kupio od udovice Jakoba Haibla.

Iz prve polovine 19. stoljeća poznat nam je svega jedan orguljaš *gornjogradske župne crkve*. Bio je to *Ivan Weitzer*, za koga se zna da je ovu službu vršio 1819. godine⁵⁴ (upravo kada Arnold u Osijeku tiska

⁴⁷ Usp. bilj. 33.

⁴⁸ Usp. M. Malbaša, *op. cit.*, 182.

⁴⁹ Usp. Franjo Kuhač, *Ilirski glazbenici*, Matica hrvatska, Zagreb 1893, 120.

⁵⁰ Usp. Josip Grubišić, *Grad Osijek*, Osijek 1941, 35.

⁵¹ Muzikalije iz Oberritterova vlasništva (među kojima nalazimo djela W. A. Mozarta, J. B. Schiedermayera, J. Eyblera) došle su u posjed *Esseger-Kirchen-Musik-Vereina* i sve su ubilježene u Hummelov popis. Usp. bilj. 31.

⁵² Danas uvedeno pod signaturom: Fasc. IX/110.

⁵³ J. Grubišić, *op. cit.*, 35.

^{53a} *Školski prijatelj*, 22, 5. rujna 1873, 349.

⁵⁴ J. Grubišić, *op. cit.*, 36.

svoj *Pismenik*), no sigurno je da je period njegova djelovanja bio duži.⁵⁵ Osim toga o Weitzeru znamo vrlo malo. Između 1808. i 1811. godine bio je orguljaš župne crkve sv. Terezije u Slavonskoj Požegi. Zapisnik sjednice požeškog gradskog magistrata, koji ga je izabrao na ovu dužnost, od 5. svibnja 1808. najstariji je poznati izvor o ovom glazbeniku. Tu stoji da umije svirati šest instrumenata i da je vješt pjevanju.⁵⁶ U Požegi je Weitzer »morao u sporazumu sa župnikom vršiti u crkvi i izvan crkve svu onu službu, koja orguljašima pripada kod bogoslužjenja«.⁵⁷ Uz to »bio je dužan svake godine uvježbati šest mladića u glazbilima i crkvenom pjevanju kod službe božje ono što bude nužno«.⁵⁸ To nam pokazuje da je Weitzer ovdje uz orguljanje vodio i neki instrumentalni sastav. Tih nekoliko podataka ocrtava nam glazbenika dosta široke glazbene naobrazbe. Da li je uz muziciranje i skladao, pokazat će dalja istraživanja.

Među orguljašima *osječkog franjevačkog samostana* spominje se o. *Marijan Jaić* (1795—1858),⁵⁹ no njegova uloga u povijesti muzike daleko je značajnija na drugom planu: 1827. godine tiskao je u Budimu *Vinac bogoljubnih pisamah*. U njega je uvrstio mnogo pjesama iz Arnoldova *Pismenika* zbog njihove velike raširenosti po Slavoniji i Srijemu. Zbog toga ne smijemo odbaciti mogućnost da se prilikom odabiranja pjesama savjetovao i s Arnoldom. Godine 1850, također u Budimu, Jaić je izdao hrvatski kantual pod nazivom *Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah*. Ovdje je uz mise i preludije stranih autora tiskao i pučke crkvene pjesme. Njih je sakupio »po Slavoniji, po Bačkoj i po Banatu, a primio je u tu svoju knjigu i takve melodije, koje pjevaju po Ugarskoj što Hrvati što Magjari«.⁶⁰ Jaić je studirao teologiju i filozofiju u Iloku, Baji i Aradu. Nakon toga djeluje u Vukovaru i Osijeku.⁶¹ Ipak je prilikom sastavljanja pjesmarice morao potražiti građu i po ostalim slavonskim, vojvođanskim i južnomadžarskim mjestima. Osim toga, dva puta je bio izabran za provincijala svoga reda (1833—1836. i 1845—1848).⁶² Sve su to razlozi i prigode da posjećuje razne samostane svoje provincije, a time mu se pružila mogućnost da upozna i muzičare koji djeluju u tim mjestima.

⁵⁵ Nekoliko rukopisnih muzikalija koje nose zapis *Ex Musicalibus Joannis Weitzer* (među kojima kompozicije N. Einerta, G. Preindla, J. Millera, Dušila, J. Fuchsa) danas se također nalaze na koru župne crkve u osječkoj Tvrđi, a kao i Oberitterove uvrštene su u Hummelov popis. Usp. bilj. 31.

⁵⁶ Usp. Julije Kempf, *Iz glazbene prošlosti Slavonske Požege, Sv. Cecilija*, 1931, 2, 54.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Usp. J. Grubišić, *op. cit.*, 36.

⁶⁰ F. Kuhač, *Ilirski glazbenici*, 268.

⁶¹ Usp. Sl. P-k., *Životo opisne crtica o otcu Marijanu Jaiću, Zagrebački katolički list*, 23, 7. lipnja 1860, 180.

⁶² *Ibid.*

Uz ove glazbenike u Osijeku djeluje čitav niz amatera, od kojih su se neki okušali i u komponiranju. Među njima možda je najinteresantniji *Karlo Prandau* (1793—1865), učenik već spomenutog donjogradskog orguljaša Mirka Turanyja. Otišavši na studij prava u Bratislavu, nastavio je usavršavanje i u muzici. Tako je stekao široko muzičko obrazovanje. Kuhač navodi da je »umio prevrstno glasovirati a puhati u engleski rog upravo majstorski, bio je temeljit kontrapunktista i nenadkriljen improvizator«. ⁶³ Po povratku u Valpovo okupljao je »njekoju gospodu pečujškoga prvostolnoga orkestra, zatim njeke osječke diletante (poimence gospodu Bernarda, Lackenbacha, Katzthalera, Hermana i dr.), pa ako je bilo vojničke svirke u Osijeku, nekoliko vojničkih vještaka... te izvodio s njima orkestralne produkcije«. ⁶⁴ Istovremeno je i sam često putovao u Osijek ili Pečuh, kako bi s tamošnjim glazbenicima mogao muzicirati.

Iako nam je o ovim glazbenicima poznato tek vrlo malo podataka, iz njih se nazrijeva postojanje slavonsko-vojvođanskog glazbenog kruga između Save i Tise početkom 19. stoljeća. Svi su ti muzičari često posjećivali razne gradove i veća središta Slavonije, a pritom je neminovno dolazilo do međusobnih kontakata. Uz to se jasno vidi održavanje veza i preko Dunava, ⁶⁵ što ne mora iznenaditi ako imamo u vidu intenzivan muzički život Subotice u vrijeme djelovanja Đure Arnolda, a za njom nije zaostajao ni Sombor. Iako je glazbeni život u tim krajevima nedovoljno istražen, a mnogi arhivi još nisu sređeni, opaža se da se glazbom bavilo mnogo intenzivnije nego se to do sada mislilo. Zbog toga će ovaj glazbeni krug biti predmet nastavka istraživanja.

Đuro Arnold, *Dialogus Sacer*, notni primjeri:

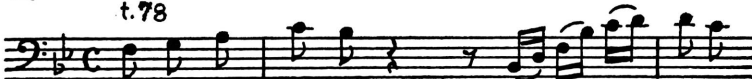
1.

2.

t. 78

KRIST

sed pa-ter me-us sed pa-ter me-us

⁶³ F. Kuhač, *Ilirski glazbenici*, 124.

⁶⁴ *Ibid.*, 128.

⁶⁵ Tome u prilog govori i činjenica da je Đuro Arnold svoj *Pismenik* došao tiskati u Osijek, a nije išao zbog toga u Pečuh ili Budimpeštu.

3. t.97

KRIST

Et e - go di - co

4. t. 27

EVANGELIST

dis - ci - - - - - pu - los

5. t.20

EVANGELIST

In il - - - - - lo tem - po - re

6. t.81

KRIST

Coe - - - - - lis est

PREGLED STVARALAŠTVA ĐURE ARNOLDA

Trenutačno su nam poznati naslovi ovih djela Đure Arnolda:*

A. Crkvene kompozicije:

- 1) *Graduale Solenne de Communi Confessore*; za 4 glasa, orkestar i orgulje (1830)
- 2) *Hymnus pro Assumptione Beatae Mariae Virginis*; za mješoviti zbor i orgulje
- 3) *Hymnus de SS. Trinitate et de Beata Maria Virgine*
- 4) *Hymnus de Dominica in albis*
- 5) *Hymnus Omnium Sanctorum*
- 6) *Hymnus Nativitatis Jesu Christi*
- 7) *Hymnus Ascensionis Jesu Christi*
- 8) *Hymnus de Beata Maria Virgine*
- 9) *Hymnus de Trinitate*
- 10) *Hymnus de Assumptione*
- 11) *Hymnus Nominis Jesu*
- 12) *Hymnus pro Martyribus et Beata Maria Virgine*
- 13) *Libera* (1809)
- 14) *Libera* u g-molu (1847)
- 15) *Libera* u c-molu (1847)
- 16) *Misa* u B-duru; za mješoviti zbor, orkestar i orgulje
- 17) *Misa* za pokojne u g-molu; za glas i orgulje (1847)
- 18) *Misa* u C-duru; za sole, mješoviti zbor, orkestar i orgulje (1848)
- 19) *Veliki offertorium* (1814) — posvećen papi Piju VII.
- 20) *Offertorium — Dialogus Sacer seu Evangelium Festi Cathedrae s. Petri*; za sole, orkestar i orgulje (1825) — posvećen papi Leonu XII.
- 21) *Offertorium de Beata Maria Virgine u e-molu* (1826) — posvećen župnoj crkvi u Hajósu
- 22) *Offertorium de Beata Maria Virgine u e-molu*; za mješoviti zbor, orkestar i orgulje (1846) — posvećen papi Piju IX.
- 23) *Offertorium Pastoralle (zum Weihnachten)*; za glas, gudački orkestar, 2 klarineta, 3 roga i Flügelhorn
- 24) *Offertorium de Beata Maria Virgine u C-duru*
- 25) *Offertorium in diem Ascensionis Domini*

* Zbog nedovoljne sređenosti muzičkih arhiva na teritoriju SAP Vojvodine, kao i zbog teške dostupnosti podataka s teritorija Republike Mađarske, ovaj popis ograničen je na djela spomenuta u ovdje navedenoj literaturi uz dopune iz recentnih istraživanja, zbog čega pri navođenju mnogih djela nedostaje godina nastanka, odnosno sastav za koji su pisana. Djela uključena u ovaj rad izdvojena su u posebnom popisu.

- 26) *Offertorium de Passione Domini* u f-molu
- 27) *Offertorium in Festo corporis Christi* u f-molu
- 28) *Offertorium in Festo corporis Christi* u G-duru
- 29) *Offertorium* (?) u G-duru
- 30) *Offertorium za Uskrs*
- 31) *Offertorium za blagdan sv. Stjepana* (na temu iz opere *Löwenritter*) (oko 1805)
- 32) *Offertorium za blagdan sv. Stjepana* (na teme iz opera *Don Giovanni* /Mozart/ i *Schweitzerfamilie* /Weigl/) (oko 1805)
- 33) *Oratio pro Rege Hungariae Apostolico*
- 34) *Pucse moj ad Adorationem Crucis in Festo Parasceve*; za 2 klarineta, 2 roga i trombon (1800)
- 35) *Regina Coeli* u C-duru; za mješoviti zbor, orkestar i orgulje
- 36) *Tantum ergo* (1810)
- 37) *Tantum ergo* u C-duru; za mješoviti zbor, orkestar i orgulje (1832)
- 38) *Te Deum* (1813) — posvećen Aleksandru Alagoviću
- 39) *Te Deum*; za mješoviti zbor i orkestar (1833)

B. Svjetovne kompozicije

- 1) Muzika za dramu *Kemény Simon* Karolya Kisfaludyja (1826)
- 2) Opera *Izbor kralja Matije* (zajedno s J. Heinischom) (1832)
- 3) Melodrama *Gothardska vještica* (1837)
- 4) *Četiri mađarska plesa* u e-molu, g-molu, e-molu, F-duru; za klavir solo
- 5) solo-pjesme
- 6) uvertire
- 7) zborovi

C. Tiskana djela

- 1) *Četiri mađarska plesa* u zbirci: *Magyar Nóták Veszprém Várme-gyébäl*, sv. IX, X, XI; Beč 1823-1832. — dva od njih i u zbirci *30 Erdeti Magyar Zenedaraojá*, 1860.
- 2) *Pismenik illiti skupljenje pisama razlicsiti, za nediljne, svetcsane, i ostale dneve priko godine podobni*; Osijek 1819, Martin Aloysie Divald

D. Ostala rukopisna djela

- 1) *Historisch-musikalisch-biografisches Tonkünstler Lexicon* u 4 sveska

Novopronađena djela Đure Arnolda koja se spominju u ovom radu

- 1) *Offertorium Dialogus Sacer seu Evangelium Festi Cathedrae s. Petri* za sole, orkestar i orgulje (1825); autograf; Osijek, kor župne crkve sv. Mihaela Arkandela, sign: Fasc. VI/57.
- 2) *Offertorium Pastoralle* za gias, 2 violine, violu, violončelo, kontrabas, 2 klarineta, 3 roga, Flügelhorn; prijepis; Subotica, kor katedrale (nekompletno)
- 3) *Graduale Solenne de Communi Confessore*, za sole, orkestar i orgulje (1830); autograf; Subotica, kor katedrale
- 4) *Pucse moj ad Adorationem Crucis in Festo Parasceve* za 2 klarineta, 2 roga i trombon; autograf; Subotica, kor katedrale
- 5) *Oratio pro Rege Hungariae Apostolico*; prijepis; Subotica, kor katedrale (nekompletno)
- 6) *Četiri madžarska plesa* u e-moiu, g-molu, e-molu, F-duru; rukopis; Osijek, knjižnica franjevačkog samostana, sign: II/26.
- 7) *4 Uvertire* za orkestar; rukopis; Archív hlavného mesta SSR Bratislavy, u fondu: *Cirkevny hudobny spolok v Bratislave*, inv. j. č. 606 sign. č. 535.
- 8) *Te Deum* posvećen Aleksandru Alagoviću; Zagreb, muzički arhiv za grebačke katedrale.

BIBLIOGRAFIJA

- ANDREIS Josip, *Povijest hrvatske glazbe*, Liber — Mladost, Zagreb 1974, 221.
- BARLE Janko, Svečani *Te Deum* Gjüre Arnolda, *Sv. Cecilija*, 1937, 5, 149.
- DEŽELIĆ Velimir, *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925—1925*, Zagreb 1925, 10.
- HARASZTI Emile, *La Musique Hongroise*, Henri Laurens, Paris 1933, 110.
- KOVAČ-KENJEREŠ Marta, Đuro Arnold, *Pro Musica*, 92, 8—9.
- KUKULJEVIĆ SAKCINSKI Ivan, *Bibliografija hrvatska*, 1, Zagreb 1860, 16; pretisak: Cankarjeva založba, Ljubljana 1974.
- LJUBIĆ Šime, *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži*, Rijeka 1869, 488.
- PEKIĆ Petar, Političke i kulturne veze između Bunjevaca i Hrvata u prošlosti, *Obzor Spomen-knjiga 1860—1935*, Zagreb 1935, 89—91.
- SUPICIC Ivo, Musicology in Yugoslavia, *Zvuk*, 77—78, 1967, 8.
- SZABOLCSI Bence, *Geschichte der ungarischen Musik*, Corvina Verlag, Budapest 1964, 63.
- ŠABAN Ladislav — BLAZEKOVIĆ Zdravko, Izvještaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu, *Arti Musices*, 11/1, 1980, 52, 77.

- SAFARIK Paul J., *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, Prag 1865, 94. i 148.
- TUMBAS Bela, Muzička škola u Subotici, *Sv. Cecilija*, 1932, 2, 56—57.
- VIDAKOVIĆ Albe, Đuro Arnold, Prilog povijesti hrvatske glazbe, *Sv. Cecilija*, 1937, 3, 77—79, i 4, 108—112.
- VIDAKOVIĆ Albe, Nekoliko nepoznatih dokumenata o glazbeniku Đuri Arnoldu, *Sv. Cecilija*, 1940, 3, 55—57.
- VIGUÉ Jean — GERGELY, Jean, *La Musique Hongroise*, P. U. F., Paris 1959, 81, 89.
- ZUPANOVIĆ Lovro, *Stoljeća hrvatske glazbe*, Škoiska knjiga, Zagreb 1980, 195.
- Natuknica »Đuro Arnold« u enciklopedijama:
- Hrvatska enciklopedija*, Zagreb 1941.
- Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1971.
- Revai Nagy Lexikona*, Budapest 1911, 97—98.
- Zenei Lexikon*, Budapest 1965, 90.
- Magyar Eletrajzi Lexikon*, Budapest 1967.

Albe Vidaković navodi još i ove izvore:

- SZINNYEI József, *Magyar irok élete és munkái*, I. kötet, Budapest 1891, st. 253.
- KALDY Gyula, *Apallas nagy lexikona*, II. kötet, Budapest 1893, 143.
- ISOZ Kálmán, *Arnold György*, Budapest 1908, 20.
- SCHULLHOFF József, Az elfelejtet zeneszerző, aki megala pozta Szubotica zenekulturáját. Visszaemlékezés Arnold Györgyre akinek földi maradványai a Szent Teréz templomban nyugszanak, *Napló*, 22. VII. 1934.
- A Franklin kézi lexikona*, Első kötet, 1911.

Summary

ĐURO ARNOLD (1781—1848) AND THE CIRCLE OF HIS CONTEMPORARIES IN SLAVONIA AND VOJVODINA

The composer from Subotica Đuro Arnold was born on June 5, 1781, in Taksony of the father Josip and the mother Katarina née Böhm. He spent his childhood at the court of bishop Ladislav Kolonić (1736—1817) in Veliki Varadin and moved together with it after his appointment for archbishop at Kalocsa. It was by his taking part at various performances and by learning at the local conductor and organist Paul Pöhm that he deepened his knowledge of music obtained by his father, also an organist. In 1800 Arnold came in Subotica and got a post of regens chori at the parochial church of St. Theresa. In a short time he became very active as a musician by founding the orchestra, teaching, conducting, composing and gathering

material for a musical lexicon. From the very beginning of his sojourn in Subotica he started collecting church songs sung by Croats »Bunjevci«, which he edited in 1819 in Osijek at the publisher Aloys Divald under the title *Pismenik illiti skupljenje pisama razliciti, za nediljne, svetscane, i ostale dneve priko godine podobni, za vechju slavu Boxju, i kreposti dushevne naroda illyriscskoga ucsinjeno*.

Holding his post of regens chori until his death on October 25, 1848, he wrote works mainly consecrated to performing in churches according to the demands of his profession. Nevertheless, he did not leave aside composing of forms like melodramas, solo songs, choirs, ouvertures and »verbunkoses«, which were very popular and often performed in some parts of Hungary, Austria, Croatia and Germany. *Four Hungarian dances* for piano, kept in the library of the Franciscan monastery in Osijek in the manuscript form, belong to this type of music.

In the field of church music his offertorium *Dialogus Sacer seu Evangelium Festi Cathedralae s. Petri* from 1825 should be pointed out. It is composed for two soloists, choir, orchestra and organ and was consecrated to the Pope Leon XII. Its autograph is kept on the choir of the parochial church of St. Michael Archangel in Osijek.

In the musical archives of the cathedral in Subotica are kept Arnold's compositions *Pucse moj ad Adorationem Crucis in Festo Parasceve* for two clarinets, two horns and a trombone, *Graduale Solenne de Communi Confessore* for soloists, orchestra and organ, as well as single parts of *Oratorio pro Rege Hungariae Apostolico* and *Offertorium Pastoralle*.

It is necessary to include Đuro Arnold as a less known composer from Subotica into the circle of musicians who were active at the beginning of the 19th century in the region between the rivers Sava and Tisa. Other composers were Jakob Haibel, regens chori in Đakovo from 1806 till 1826, who collected Croatian folk songs, and some organists active at the same time in Osijek: in the downtown parochial church Mirko Turany, in the Castle Ivan and Franz Oberitter, and in the Upper Town parochial church Ivan Weitzer. The organist of the Franciscan monastery in Osijek was Father Marijan Jaić who published in Budim in 1827 the collection *Vinac bogoljubnih pisamah*, which included several of Arnold's songs from his *Pismenik*. All these musicians visited various towns and centres of Slavonia and used these occasions for contacts while dealing with the same interests and problems. Although musical life of this region has not yet been sufficiently investigated, it is obvious that its intensity was greater than it was supposed until now.

Zusammenfassung

ĐURO ARNOLD (1781—1848) IM KREIS SEINER ZEITGENOSSEN IN SLAWONIEN UND WOJWODINA

Der Komponist Đuro Arnold wurde am 5. Juni 1781 in Taksony als Sohn von Josip und Katarina Arnold, geb. Böhm, geboren. Seine Kindheit verbrachte er am Hof von Bischof Ladislav Kolonić (1736—1817) in Veliki Varadin und siedelte nach dessen Ernennung zum Erzbischof zusammen mit seinem Hof nach Kalocsa über. Sein musikalisches Wissen, das ihm sein Vater als Organist mitgegeben hatte, vertiefte er in verschiedenen Aufführungen und als Schüler des dortigen Dirigenten und Organisten Paul Pöhm. Im Jahr 1800 kam Arnold als *regens chori* an die Pfarrkirche der hl. Therese nach Subotica. Hier entfaltet er sogleich ein reiches musikalisches Wirken: er gründet ein Orchester, unterrichtet, dirigiert, komponiert und sammelt Material für ein Musiklexikon.

Seit seinen ersten Jahren in Subotica sammelt er Kirchenlieder der Bunjevac-Kroaten in der Bačka, die er 1819 in Osijek im Verlag Martin Aloys Divald herausbringt unter dem Titel *Pismenik illiti skupljenje pisama razliciti, za nediljne, svetcsane, i ostale dneve priko godine podobni, za vechju slavu Boxju, i kreposti dushevne naroda illyricskoga uscinjeno*.

Als regens chori wirkt Arnold bis zu seinem Tod am 25. Oktober 1848 und schreibt in der Hauptsache Kirchenmusik. Trotzdem vernachlässigt er jedoch nicht Formen, die zu jener Zeit in Ungarn, Österreich, Kroatien oder Deutschland weithin zur Aufführungspraxis gehörten wie Melodramen, Kunstlieder, Chöre, Ouverturen und Verbunkos. Von diesen Kompositionen wird im Franziskanerkloster in Osijek die Handschrift von vier ungarischen Tänzen für Klavier aufbewahrt.

Von der Kirchenmusik Arnolds muß das Offertorium *Dialogus Sacer seu Evangelium Festi Cathedrae s. Petri* für zwei Solisten, Chor, Orchester und Orgel von 1825 hervorgehoben werden, das dem Papst Leo XII gewidmet ist. Das Autograph dieses Werks befindet sich im Chor der Pfarrkirche des Erzengels Michael in Osijek.

Im Musikarchiv der Kathedrale von Subotica wurden folgende Werke Arnolds gefunden: *Pucse moj ad Adorationem Crucis in Festo Parasceve* für 2 Klarinetten, 2 Hörner und Posaune, *Graduale Solenne de Communi Confessore* für Soli, Orchester und Orgel sowie einzelne Stimmen für *Oratio pro Rege Hungariae Apostolico* und *Offertorium Pastoralle*.

Dieser zu wenig bekannte Komponist aus Subotica muß unbedingt in den Kreis von Komponisten aufgenommen werden, die zu Beginn des 19. Jahrhunderts zwischen Theiß und Save wirkten. In Đakovo wirkte von 1806 bis 1826 als *regens chori* Jakob Haibel, der kroatische Volkslieder sammelte. Gleichzeitig wirkten in Osijek mehrere Organisten: so in der Pfarrkirche der Unterstadt Mirko Turany, in der Festung Ivan und Franz Oberitter, in der Kirche der Oberstadt Ivan Weitzer sowie im Franziskanerkloster Marijan Jaić, der 1827 in Buda *Vinac bogoljubnih pisamah* drucken ließ. In diesen »Kranz frommer Lieder« nahm er auch mehrere Lieder aus Arnolds *Pismenik* auf. Alle diese Musiker unternahmen häufig Besuchsreisen in andere Städte Slawoniens, wobei sich natürlich unter ihnen persönliche Kontakte ergaben, besonders da sie ähnlich gelagerte Interessen und Probleme hatten. Obwohl das Musikleben in diesem Gebiet noch ungenügend erforscht ist, ist bereits jetzt festzustellen, daß es weit intensiver war, als bisher angenommen wurde.